

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΩΝ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ

Εισαγωγή

Το παρόν υλικό περιέχει διευκρινιστικά σχόλια για τη σειρά διαφανειών με τίτλο: «Διδασκαλία και αξιολόγηση στη Μελέτη του Περιβάλλοντος» που έχει συγγραφεί και διαμορφωθεί από την Αλεξάνδρα Χ. Κουλουμπαρίτση, Σύμβουλο Δημοτικής του Π.Ι. και υπεύθυνη του μαθήματος Μελέτη του Περιβάλλοντος. Τα διευκρινιστικά σχόλια θεωρήθηκαν αναγκαία σε ορισμένες διαφάνειες, προκειμένου να διευκολυνθεί το έργο των επιμορφωτών.

Οι διαφάνειες και τα συνοδευτικά σχόλια εξειδικεύουν στο μάθημα της Μελέτης του Περιβάλλοντος τις θεωρητικές παραδοχές και διδακτικές συνεπαγωγές του ΔΕΠΠΣ και των συναφών ΑΠΣ, τα οποία έχουν μελετηθεί αλλού (βλ. Κουλουμπαρίτση, 2005).

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 4

Ενώ το μάθημα της Μελέτης του Περιβάλλοντος εκσυγχρονίζεται, διατηρεί τις βασικές αρχές που διατυπώθηκαν στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο από τους Συμβούλους της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης κκ Μπενέκο, Βουγιούκα και Χριστιά και αφορούν τη ζωή του παιδιού και το άμεσο περιβάλλον του (βλ. Μπενέκος, 1984-85, 86).

Στη Μελέτη Περιβάλλοντος (ΜτΠ), τα στοιχεία από τους διάφορους επιστημονικούς κλάδους συσχετίζονται και αξιοποιούνται προκειμένου να μελετηθεί το θέμα. Κατά τη διδασκαλία άμεση προτεραιότητα έχει το υπό μελέτη θέμα και οι ιδιαίτεροι στόχοι του και όχι οι διδακτικοί στόχοι των επιμέρους συμβαλλόμενων επιστημονικών κλάδων (για παράδειγμα, οι στόχοι της Γεωγραφίας, της Ιστορίας, κτλ), όπως συνέβαινε στην Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία. Εξαιρέση σ' αυτόν τον κανόνα αποτελούν οι εξειδικευμένες ενότητες των Φυσικών Επιστημών, όπως αυτές που αναφέρονται στον ηλεκτρισμό, στην ενέργεια, στον ήχο, κτλ. (βλ. Κουλουμπαρίτση, 2006).

Στη ΜτΠ θεμελιώδης άξονας είναι οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες, διότι, όπως τονίστηκε παραπάνω, αφετηρία αποτελεί η μελέτη του παιδιού και του περιβάλλοντός του. Τεκμήριο αυτής της προσέγγισης αποτελεί το γεγονός ότι η πλειονότητα των ενοτήτων αφορά στη μελέτη του ατόμου και των αναγκών του, της κοινωνικής οργάνωσης, του πολιτισμού, των τόπων και της αλληλεπίδρασής τους με την ανθρώπινη δραστηριότητα, τον πολιτισμό και τις ανάγκες των ανθρώπων.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 5

Στη συνέχεια θα δείξουμε ποια είναι τα πιο βασικά μέσα και οι διδακτικές προσεγγίσεις, με τις οποίες μπορούμε να υλοποιήσουμε αυτούς τους διδακτικούς στόχους. Το ίδιο θα δείξουμε με παραδείγματα διδασκαλίας στις τέσσερις τάξεις με βάση τα σχολικά βιβλία.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 6

Στο παρόν αναπτύσσουμε τις βασικότερες προσεγγίσεις. Στο ΑΠΣ της ΜτΠ και στο βιβλίο δασκάλου των διαφόρων τάξεων προτείνεται μια πληθώρα διδακτικών προτάσεων, τις οποίες μπορεί να αξιοποιεί η δασκάλα /ο δάσκαλος.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΩΝ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ

Το λογισμικό περιλαμβάνει τέσσερις ενότητες: 1. Ασφάλεια στους δρόμους, 2. Ο χρόνος, 3. Σύγχρονα μέσα επικοινωνίας και ενημέρωσης και 4. Στάσεις και δράσεις για το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Βρίσκεται σε φάση δημιουργίας.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 9

Οι διαθεματικές έννοιες:

χώρος ή τόπος

χρόνος

άτομο – ομάδα

αλληλεπίδραση (ή το συναφές «σχέσεις»)

σύστημα (φυσικά, στους μαθητές δεν αναφέρουμε την έννοια «σύστημα», αλλά μελετάμε μαζί τους συστήματα κοινωνικά, οικονομικά, τεχνολογικά κτλ), καθώς και οι ίδιες οι έννοιες της ΜτΠ αποτέλεσαν το υπόβαθρο για να διαμορφωθούν οι οκτώ βασικές ενότητες του μαθήματος, οι οποίες αποτελούν το σκελετό της ύλης και στις τέσσερις τάξεις. Έτσι, από την Α΄ Δημοτικού οι βασικές ενότητες, με επιμέρους κεφάλαια η καθεμιά, είναι:

ομάδα (η οικογένειά μου, η τάξη μου, η γειτονιά μου)

άτομο (το σώμα μου, οι ανάγκες του ανθρώπου)

χρόνος (ημέρα-νύχτα, εποχές, ελεύθερος χρόνος...)

χώρος-τόπος (η τάξη μου, η γειτονιά μου, η συνοικία μου, διάφοροι τόποι της πατρίδας μου, το γεωγραφικό μου διαμέρισμα)

πολιτισμός (καθημερινές συνήθειες, πνευματικά και υλικά έργα και επιτεύγματα του πολιτισμού, τεχνολογία...)

φυσικό περιβάλλον (φυτά και ζώα, προστασία)

σύστημα (μεταφορές, οικονομία, απασχόληση, σύστημα οργάνωσης της κοινωνίας, όπως αναφέρθηκε ήδη με παραδείγματα στην έννοια *ομάδα*)

αλληλεπίδραση (επικοινωνία και ενημέρωση, σχέσεις σε μια κοινότητα, σχέσεις των ανθρώπων, των τόπων και των πολιτισμών...)

φυσικές επιστήμες (ενέργεια, ήχος, τα υγρά, τα στερεά, τα αέρια...).

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 10

Οι διαθεματικές έννοιες δεν εξετάζονται μεμονωμένα σε κάθε ενότητα, αλλά αποτελούν ένα δίκτυο συσχετιζόμενων και αλληλο-εξαρτώμενων μεταξύ τους εννοιών, που βοηθούν τους μαθητές να καταλήξουν σε γενικεύσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι έννοιες «χώρος, ομάδα, αλληλεπίδραση», που συνιστούν τη βάση για να αναπτυχθούν σπειροειδώς συναφείς ενότητες και κεφάλαια και στις τέσσερις τάξεις.

Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι, όταν αναφερόμαστε σε «διδασκτική ενότητα» εννοούμε ένα σύνολο κεφαλαίων. Με τον όρο «κεφάλαιο» αναφερόμαστε σε ωριαία διδασκαλία, δηλαδή σε ένα σαρανταπεντάλεπτο ή, σε ένα δίωρο.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 11

Διαβάζοντας οριζόντια τον πίνακα παρατηρούμε ότι πολλές διδασκτικές ενότητες επαναλαμβάνονται από τάξη σε τάξη. Παράδειγμα είναι οι ενότητες: ο τόπος, το φυσικό περιβάλλον, ο πολιτισμός, επικοινωνία και ενημέρωση.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΩΝ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 12

Η βασική διαφοροποίηση από τη μέχρι σήμερα πρακτική είναι ότι, για να έχει τα καλύτερα μαθησιακά αποτελέσματα η διδασκαλία στη ΜτΠ πρέπει η προετοιμασία να γίνεται με βάση την ενότητα και όχι αποσπασματικά ανά ωριαία διδασκαλία. Η δασκάλα /ο δάσκαλος μελετούν το σύνολο των κεφαλαίων, τις διαθεματικές έννοιες και τις επιμέρους έννοιες της ΜτΠ, τα κείμενα αναφοράς και το ανακεφαλαιωτικό κείμενο (από τη Β΄ Δημοτικού) και καταγράφουν τις συσχετίσεις ανάμεσα στις έννοιες σε ένα διάγραμμα, καθώς και τα συμπεράσματα, στα οποία μπορούμε να καταλήξουμε από τις συσχετίσεις ανάμεσα στις έννοιες. Αυτά τα συμπεράσματα ονομάζονται γενίκευσεις. Για παράδειγμα, η γενίκευση «Ομάδα στο σχολείο μπορεί να αποτελούν οι μαθητές και οι δάσκαλοί τους. Μια τέτοια ομάδα είναι η τάξη μας» προέκυψε από τη μελέτη του κεφαλαίου «Είμαστε μια ομάδα», στη σελ. 14, του βιβλίου του μαθητή της Β΄ Δημοτικού. Κάθε γενίκευση είναι στην ουσία η κεντρική ιδέα κάθε ωριαίας διδασκαλίας. Οδηγός, για την ανάδειξη κάθε γενίκευσης, αποτελεί το ίδιο το κείμενο αναφοράς που υπάρχει σε κάθε κεφάλαιο.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 14

Μετά την ολοκλήρωση της μελέτης της ενότητας θα ρωτήσουμε τους μαθητές «Τι περιλαμβάνει η μελέτη ενός τόπου, μιας χώρας, όπως είναι η χώρα μας, η Ελλάδα;». Οι μαθητές θα αναφέρουν όσα έμαθαν και κατέγραψαν κατά τη μελέτη της ενότητας «Ελλάδα – Η χώρα μας». Όσα αναφέρουν αποτυπώνουν το νοητικό σχήμα που έχουν διαμορφώσει σχετικά με την έννοια «ο τόπος μας» που στην ουσία είναι «η χώρα μας». Ένα τέτοιο σχήμα μπορεί να περιλαμβάνει στοιχεία, όπως: η θέση του τόπου και τα γεωμορφολογικά του χαρακτηριστικά, τα ζώα και τα φυτά του, τα προϊόντα, η ιστορία του, οι ασχολίες των κατοίκων και ο τρόπος ζωής τους στις πόλεις και τα χωριά.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 19

Συχνά, οι εκπαιδευτικοί σπεύδουν να αναθέσουν στους μαθητές εργασίες με το σκεπτικό ότι μπορεί οι γονείς να κάνουν συγκρίσεις με την εργασία του εκπαιδευτικού του άλλου τμήματος. Πρέπει να τονίσουμε ότι τα διδακτικά πακέτα και των τεσσάρων τάξεων παρέχουν πλήθος εργασιών και δραστηριοτήτων με στόχο να εφοδιάσουν τον εκπαιδευτικό με το απαραίτητο και –σε κάποιες περιπτώσεις– με πλεονάζον υλικό, από το οποίο να μπορεί να κάνει τις δικές του επιλογές με κριτήρια τις ανάγκες, τις ικανότητες και τα διαφέροντα των μαθητών του.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 30

Ο Ματσαγγούρας (2000) τονίζει ότι δυο βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία των μαθητικών ομάδων είναι η θετική αλληλεξάρτηση και η παρωθητική αλληλεπικοινωνία.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΩΝ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ

α) Θετική αλληλεξάρτηση: σημαίνει ότι το μαθητικό έργο εξαρτάται από τη συμβολή κάθε μέλους και ότι η επιτυχία της ομάδας εξαρτάται από την ατομική επιτυχία των μελών της (βλ. σελ. 75). Ο βαθμός εξάρτησης διασφαλίζεται με τους παρακάτω τρόπους: αλληλεξάρτηση στο κοινό έργο, αλληλεξάρτηση αμοιβής, επιμερισμός, έργου, υλικού και ρόλων.

β) Παρωθητική αλληλεπικοινωνία εκφράζεται με: παροχή αποτελεσματικής αλληλοβοήθειας, ανταλλαγή υλικού και πληροφοριών, παροχή ανατροφοδότησης και μάλιστα θετικών και ενθαρρυντικών σχολίων (σελ. 76-77).

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 38

Στα βιβλία της Α΄ και της Β΄ η απόκτηση των βασικών γνώσεων και του εννοιολογικού υπόβαθρου επιτυγχάνεται με τον εννοιολογικό χάρτη – προοργανωτή της ενότητας. Στη συνέχεια, σε κάθε κεφάλαιο οι μαθητές καθοδηγούνται από τον τίτλο, ένα ερώτημα ή ένα διάλογο ανάμεσα στους ήρωες. Για παράδειγμα, στη Β΄ τάξη στη σελ. 30 (βλ. φυλλάδιο) η Ανθή λέει στον Κυριάκο «Μπορείς να μου πεις πώς να πάω στο ταχυδρομείο;» Οι πληροφορίες και οι έννοιες γίνονται αντικείμενο μελέτης μέσα από τις δραστηριότητες και τα κείμενα αναφοράς. Στο τέλος της ενότητας, μέσα από τη συμπλήρωση εννοιολογικού χάρτη (διάγραμμα) στην Α΄ τάξη, ή με την ανάγνωση και με τη συζήτηση επί του ανακεφαλαιωτικού κειμένου στη Β΄ τάξη οι μαθητές εμπεδώνουν τις γνώσεις τους.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 40

Στα βιβλία της Γ΄ και της Δ΄ η απόκτηση των βασικών γνώσεων και του εννοιολογικού υπόβαθρου διευκολύνεται με τον εννοιολογικό χάρτη – προοργανωτή της ενότητας. Στη συνέχεια, σε κάθε κεφάλαιο οι μαθητές καθοδηγούνται με τον αρχικό προσανατολισμό, που είναι μια μικρή καθημερινή ιστορία ή ένας προβληματισμός, με τις δραστηριότητες και τα κείμενα αναφοράς. Στο τέλος της ενότητας η εμπέδωση των γνώσεων προωθείται με τα κείμενα ανασκόπησης και το βασικό λεξιλόγιο, με το οποίο οι μαθητές μπορούν να συνθέσουν προφορικά ή γραπτά μια περίληψη ή ένα δικό τους εννοιολογικό χάρτη (διάγραμμα).

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 41

Ανάλογα με την τάξη και με το διατιθέμενο διδακτικό χρόνο, οι μαθητές θα συνθέσουν την κεντρική ιδέα προφορικά ή γραπτά. Επίσης, μπορεί να διατυπώσουν δικά τους ερωτήματα σχετικά με το κείμενο. Για παράδειγμα, στην Β΄ τάξη μπορεί να ρωτήσουν «Τι είναι συνοικία;» «Ποιοι ζουν σε μια συνοικία;»

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 46

Η ΜπΠ είναι συναφούς φιλοσοφίας και μεθοδολογικής πρακτικής με την Ευέλικτη Ζώνη. Θεωρούμε ότι η εισαγωγή στα σχέδια εργασίας μπορεί να γίνει με πιο στρωτό τρόπο μέσα από θέματα που προτείνονται στη Μελέτη Περιβάλλοντος.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΩΝ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 54

Καλό είναι να γίνεται επιμερισμός έργου και να ορίζεται και η μέθοδος αξιολόγησης στη μαθητική ομάδα. Ο Ματσαγγούρας (2000) αναφέρει τρόπους αξιολόγησης του ομαδικού έργου.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 57

Βιβλιογραφία

Αβέρωφ-Ιωάννου, Τ. (1990) *Συνεργασία στη Μάθηση: Διδασκαλία σε Ομάδες στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος*. Αθήνα: Θυμάρι.

Αβέρωφ-Ιωάννου, Τ. (1994) *Μαθαίνοντας τα Παιδιά να Συνεργάζονται*. Αθήνα: Θυμάρι.

Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. (2003) *Η Κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, στα Σχολικά Βιβλία και στη Διδακτική Πράξη. Συστημική Συσχέτιση και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. (2005) Εφαρμογή της Διαθεματικής Προσέγγισης στα προγράμματα Σπουδών, στη Διδασκαλία και στα Σχολικά Βιβλία. *Νέα Παιδεία*, 116, 30-44.

Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. (2006) Πολυγραμματισμοί στη Μελέτη Περιβάλλοντος. Στο Ματσαγγούρας, Η.Γ. (επιμ.) *Σχολικός Εγγραμματισμός*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. (υπό έκδοση) *Διαθεματική Διδασκαλία και Αξιολόγηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. , Μουρατιάν Ζ. και ομάδα εκπαιδευτικών (2004) *Σχέδια Εργασίας στην Τάξη και στην Πράξη. Στόχος - Τρόπος - Αξιολόγηση*. Αθήνα: Πατάκης.

Κουλουμπαρίτση, Α.Χ. & Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2004) Φάκελος εργασιών του μαθητή (portfolio assessment): Η αυθεντική αξιολόγηση στη διαθεματική διδασκαλία. Στο Αγγελίδης Π.Α. & Μαυροειδής, Γ.Γ. (επιμ.) *Εκπαιδευτικές Καινοτομίες για το Σχολείο του Μέλλοντος*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2000) *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Ματσαγγούρας, Η.Γ. (2003) *Η Διαθεματικότητα στη Σχολική Γνώση: Από την Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση στα Σχέδια Εργασίας*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μπενέκος, Α. (1984-1985) Τα Νέα Αναλυτικά προγράμματα και Βιβλία και η Μελέτη του Περιβάλλοντος. Στο «Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα και τα Βιβλία για Μαθητές και για Δασκάλους». Αθήνα: Διδασκαλική Ομοσπονδία Ελλάδας.

Χριστιάς, Ι. (1998) *Από την Πατριδογνωσία στη Μελέτη Περιβάλλοντος*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ 58

Επιμορφωτικό υλικό των συγγραφικών ομάδων

Δημοπούλου, Μ., Ζόμπολας, Αν., Μπαμπίλα, Ε., Φραντζή, Α. & Χ/μιχαήλ, Μ. (2006) Το διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος της Β΄ Δημοτικού. Επιμορφωτικό υλικό. Αθήνα.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΩΝ ΔΙΑΦΑΝΕΙΩΝ

Κόκκοτας, Π., Αλεξόπουλος, Δ., Μαλαμίτσα, Αικ., Μαντάς, Γ., Παλαμαρά, Μ., Παναγιωτάκη, Π. & Πήλιουρας, Π. (2005) Το διδακτικό υλικό για τη Μελέτη Περιβάλλοντος. Διδακτικά πακέτα Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού. Επιμορφωτικό υλικό για τους Σχολικούς Συμβούλους. Αθήνα.

Μαντάς, Γ, Παλαμαρά, Μ. & Παναγιωτάκη, Π. (2006) Τα διδακτικά πακέτα της Μελέτης Περιβάλλοντος της Γ΄ και της Δ΄ Δημοτικού. Επιμορφωτικό υλικό. Αθήνα.

Πλακίτση, Αικ., Κοντογιάννη, Α., Σπυράτου, Ειρ., Μανώλη, Β. (2006) Το διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος της Α΄ Δημοτικού. Επιμορφωτικό υλικό. Αθήνα.